

CONFERÈNCIA

LA PARTICIPACIÓ EN LA COMUNITAT EDUCATIVA ¹

Jaime Fernández treballa des de fa onze anys a Escuela Española, actualment en el càrrec de Redactor en Cap.

Hem de destacar la seva contribució dins l'equip per sintonitzar Escuela Española amb les demandes de les lectores i els lectors d'avui. La revista està oberta a totes les organitzacions sindicals i pedagògiques, en un clar compromís amb el pluralisme i la independència.

De Jaime Fernández es pot dir que és un bon lector, amant de la cultura en el sentit ampli de la paraula. Preocupat per la història i l'actualitat de la relació entre educació i cultura. Entén l'educació com una vivència personal i com una necessitat fonamental de la societat. En el fons, el problema de l'escola no és altre que el de la democratització de la cultura; si apostam o no per una educació compensadora al servei de tothom.

Participar és fer política. De fet, la participació constitueix la base de la democràcia i és fonamental per a l'evolució armònica de l'individu.

Participar significa prendre part en qualque cosa, compartir. La seva pràctica requereix escoltar, discernir, reflexionar i decidir.

L'escola, com a segon àmbit de socialització, després de la família, hauria de saber aprofitar al màxim el valor didàctic de la participació. L'educació cívica no és una part més de l'ensenyança, sinó el seu nucli.

El grau de participació social té el seu reflex a l'escola. Després de vint anys de democràcia política, l'Estat espanyol no es pot considerar un exemple de participació. Per regla general, la participació ciutadana es redueix al necessari, però insuficient, acte d'anar a votar cada dos, tres o quatre anys; o a la desesperada protesta corporativa, sovint al marge del sindicalisme institucional.

Tot i que es tracta d'un dels eixos centrals de la vertebració social, l'ensenyament

no escapa a aquest mediocre esperit participatiu. Els pares habitualment només acudeixen a l'escola quan hi ha algun problema, si no, no hi van. Així l'escola es percep com una espècie de purgatori d'on se'n surt prest o tard.

Recents estudis sobre la participació democràtica en els centres d'ensenyament mostren la manca de debat en les reunions dels consells escolars, que tenen una durada de 60 minuts de mitjana. Més de la meitat d'aquestes reunions tenen que veure amb el camp del control (pressuposts, comptes, calendaris, horaris...) Molts de pares mostren una certa por a intervenir i participar en els debats perquè això no es pugui convertir en font de conflictes amb els professors.

L'estament docent és el que més participa en els òrgans de govern dels centres. El professorat vol tenir força per defensar els seus interessos davant les possibles exigències dels pares. Es tracta, en principi, d'un interès més corporativista que no de compromís participatiu. A l'hora d'assumir responsabilitats en funcions directives, en

canvi, l'absentisme es dispara. La promulgació de la LOPEG, amb l'objectiu d'estimular el compromís del professorat amb les tasques directives dels centres, sembla que ha trobat la resposta que s'esperava.

La presència de l'alumnat en la democràcia escolar compta poc, quan seria lògic que fos l'estament de la comunitat educativa amb més incidència participativa. La participació també s'aprèn, per tant, els adults han d'obrir les portes a la participació dels alumnes, ja des de les primeres etapes de l'escolaritat. L'educació en general hauria de ser recorreguda transversalment -utilitzant l'argot de la Reforma- per la participació, una ensenyança que, potser més que cap altra, s'aprèn fonamentalment amb la pràctica.

L'educació en general hauria de ser recorreguda transversalment per la participació, una ensenyança que, potser més que cap altra, s'aprèn fonamentalment amb la pràctica

El dels pares és l'estament menys participatiu de tots. Actitud comprensible, en principi, si es té en compte que no està dins l'escola. Els pares, en general, no participen de forma associada.

Des del punt de vista legal, la participació educativa està plenament regulada (LODE, LOPEG), si bé alguns aspectes decisius d'aquesta normativa, com són la constitució dels consells escolars autonòmics o municipals, encara no s'han desenvolupat.

La LODE estableix els fonaments de la participació en base al desenvolupament dels principis democràtics constitucionals. La Llei de Participació aspira a omplir el buit legal pel que fa al funcionament eficaç dels òrgans de govern dels centres i a posar les bases de l'autonomia que les lleis els concedeixen.

Les característiques de la democràcia escolar vénen determinades per la singular composició dels tres estaments que la conformen: en primer lloc, els usuaris del servei educatiu, els alumnes; en segon lloc, els pares, com a educadors subsidiaris; i, en tercer lloc, el professorat, com a principal executor d'aquest servei. Cada estament amb una funció diferent en el complex món de l'ensenyança. La disjunció de qualsevol d'ells respecte dels altres dos, o, el que seria molt pitjor, la dispersió dels tres, causaria un greu perjudici a l'objectiu final del procés educatiu.

La participació és precisament el millor antídoto contra la indesitjable escissió dels estaments que conformen la comunitat educativa.

Quin és el paper de la institució escolar?

Des que fa trenta anys la institució escolar ha perdut irreversiblement la seva hegemonia com a instrument formatiu, es troba immersa en una crisi d'identitat. La sortida de la crisi i la reconstrucció d'una nova identitat només serà possible amb la participació directa d'alumnes i pares. Ja queda lluny aquell model educatiu que deixava exclusivament en mans de la institució escolar l'instrucció i la formació dels alumnes, perquè l'escola era també l'única entitat que podia assumir aquesta responsabilitat, tota vegada que no tenia competidors. Els pares han d'assumir el nou paper que els correspon en la tasca de la formació dels fills.

L'escola i els professors ja ho han deixat clar: la seva funció educadora no pot abastar més del que abasta. Delegar en el sistema educatiu les exigències formatives que requereix la convivència en una societat dominada per la inflació informativa i per la proliferació de tants d'altres mitjans

de tot tipus, no necessàriament informatius, és, més que un error, una entelèquia. L'escola ha de competir amb aquests mitjans..

Els pares moltes vegades no saben com fer front a l'allau de missatges contradictoris que arriben de tot arreu. Esperen que l'escola es faci càrrec d'aquesta responsabilitat, però sense involucrar-s'hi com cal. D'aquesta manera, l'educació es converteix en una mera prestació pel pagament d'impostos, equiparable al servei de la salut, de transports, comunicacions, etc., igual d'impersonal, i al qual s'exigeix màxima eficiència.

Cap a una escola nova. Col·laboració família-escola

És necessari posar fi al clima de desconfiança que sol caracteritzar les relacions entre els professors i els pares, i fomentar la col·laboració entre ells per evitar que segueixin llançant-se les responsabilitats al cap. L'escola ja no representa un territori independent, neutre, aïllat de la societat familiar. La família i l'escola, en l'àmbit educatiu, han de caminar juntes; la família, aportant el seu segell propi i intransferible, i l'escola, des d'una perspectiva més objectiva, menys condicionada per la parcialitat característica de les relacions familiars.

Aquesta col·laboració ha de començar des de les primeres etapes de l'escolaritat. S'hauria de recuperar l'escola infantil com a espai privilegiat de col·laboració entre pares i professors. És previsible que aquesta col·laboració acabés dotant al sistema escolar d'una dinàmica més creativa i oberta.

No es tracta de crear un escenari idíl·lic per a les relacions entre pares i professors no, entre escola i família, tota vegada que sempre hi haurà deferències. Del que es tracta, però, és de dotar-les d'un contingut dialèctic, suggeridor i viu, amb l'objectiu de millorar la qualitat del procés ensenyança-aprenentatge.

Recordem que Manuel Bartolomé Cossío escrivia, ara fa noranta anys, que res no és tan nociu per a l'educació del nin com el desacord, latent o manifest, entre la seva família i l'escola.

Si volem neutralitzar en la mesura del possible el efectes negatius derivats de les contradiccions del nostre sistema social, que, mentre allarga l'edat obligatòria d'escolarització i facilita l'accés a l'educació, restringeix les possibilitats d'execir allò que s'ha après; si volem que la

institució escolar respongui als desafiaments del multiculturalisme i de la fragmentació als quals es troba confrontada, sense detriment de la seva tasca pedagògica, no hi cap altra alternativa que el compromís i l'assumpció de responsabilitats per part de tots els estaments implicats en l'ensenyança, especialment de pares i alumnes. □

Resum de la conferència, "La participación en la comunidad educativa", pronunciada en el Club "Diario de Mallorca", el pasat 26 de febrer.